

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЖУРНАЛІСТИКИ

КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ КОМУНІКАЦІЯМИ

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Спеціальність	Журналістика
Освітня програма	Медіа-комунікації
Група	6.01.061.020.18.1

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: «Формування інформаційної безпеки українського суспільства в умовах війни»

Виконала: студентка Альона ЛУЦЕНКО

Керівник: к. пед. н., доцентка Катерина ЯРЕСЬКО

Рецензент: керівник ГО «Центр аналітики і розслідувань» Олександр ГОРОХОВСЬКИЙ

Харків – 2022 рік

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 55 сторінок, вона містить 5 рисунків, 27 використаних джерел та 5 додатків.

Формування інформаційної безпеки українського суспільства в умовах війни

Актуальність теми зумовлена тим, що проблема інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни сьогодні перебуває в центрі уваги міжнародної спільноти в контексті російської агресії з 2014 років. З огляду на сучасні ризики та загрози в інформаційному просторі питання інформаційного захисту та забезпечення прав людини на інформацію на початку двадцять першого століття стає ключовим як для України та для всього світу. Розвиток інформаційного суспільства ставить перед світом нові задачі для вирішення. В умовах гібридної війни першочерговим завданням державної політики є забезпечення прав і свобод громадян, в тому числі на інформацію згідно статті 50 Конституції України.

Об'єктом дослідження є інформаційна війна в сучасних суспільно-політичних відносинах .

Предметом дослідження є засоби забезпечення інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни.

Мета роботи полягає в дослідженні явища інформаційної війни та обґрунтування шляхів підвищення рівня інформаційної безпеки українського суспільства в сучасних умовах.

Завданням роботи є:

- систематизувати наукові дослідження щодо сутності “інформаційної війни” та “інформаційної безпеки”;
- розробити методологію аналізу інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни;

- визначити особливості інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни;

- визначити перспективи, напрями подальшого реформування інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни;

- дослідити досвід зарубіжних країн в сфері інформаційної безпеки.

Наукове значення отриманих результатів полягає у тому, що бакалаврська робота є базовим комплексним науковим дослідженням інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни.

Ключові слова: інформація, гібридна війна, дезінформація, права людини, доступ до інформації, популізм

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ	10
1.1. Суть та особливості інформаційної війни	10
1.2. Історичні передумови розвитку інформаційної війни та інформаційної безпеки	13
1.3. Сутність та ознаки інформаційної безпеки в міжнародному контексті	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ	19
2.1. Досвід зарубіжних країн в сфері забезпечення інформаційної безпеки	19
2.2. Проблемні аспекти інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни	22
2.3. Особливості інформаційної безпеки з контексті гібридної війни з російською федерацією	25
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ	28
3.1. Проведення соціологічного дослідження серед українського населення. Аналіз рівня інформаційної безпеки	28
3.2. Інтерв'ю з експертом із медіаграмотності	31
3.3. Вдосконалення інформаційної безпеки українців	34
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39
ДОДАТКИ	42

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни сьогодні перебуває в центрі уваги міжнародної спільноти в контексті російської агресії з 2014 років. З огляду на сучасні ризики та загрози в інформаційному просторі питання інформаційного захисту та забезпечення прав людини на інформацію на початку двадцять першого століття стає ключовим як для України та для всього світу. Розвиток інформаційного суспільства ставить перед світом нові задачі для вирішення.

Сучасні інформаційні виклики були зумовлені стрімким розвитком інтелектуальних технологій, мережі Інтернет, та штучного інтелекту, процесом цифровізації, та модернізації методів дистанційного зондування землі. І хоча, з однієї сторони новітні технології спрощують і прискорюють доступ до інформаційного забезпечення населення, з іншої сторони створюється багато нових можливостей для маніпулювання людською свідомістю за допомогою інформації. Таким чином, інформаційна війна несе в собі численні загрози як для людини так і для національної безпеки країни. В умовах гібридної війни першочерговим завданням державної політики є забезпечення прав і свобод громадян, в тому числі на інформацію згідно статті 50 Конституції України.

Мета та завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження явища інформаційної війни та обґрунтування шляхів підвищення рівня інформаційної безпеки українського суспільства в сучасних умовах

- Для досягнення мети вирішені такі завдання:
- систематизувати наукові дослідження щодо сутності “інформаційної війни” та “інформаційної безпеки”;
  - розробити методологію аналізу інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни;
  - визначити особливості інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни;

- визначити перспективи, напрями подальшого реформування інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни;
- дослідити досвід зарубіжних країн в сфері інформаційної безпеки.

Об'єкт дослідження - інформаційна війна в сучасних суспільно-політичних відносинах .

Предмет дослідження - засоби забезпечення інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни

Методи дослідження. Методологічною основою дипломної роботи є сукупність загально-філософських та історико-правових методів наукового пізнання, які спрямовані на усестороннє висвітлення подій, явищ і фактів. В даній роботі використані загальнонаукові методи наукового пізнання, такі як міждисциплінарний метод, діалектичний метод, формально-логічний та метод системного аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дипломна робота є базовим комплексним науковим дослідженням інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни.

Практичне значення результатів дипломної роботи полягає у тому, що сформульовані та обгрунтовані в роботі положення мають науковий, теоретичний та практичний інтерес.

Структура та обсяг дипломної роботи визначена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 54 сторінки, з них основний текст – 31 сторінка.

За матеріалами дипломної роботи найближчим часом будуть опубліковані тези доповідей на тему: «Інформаційна війна та засоби медіа у її веденні» (Додаток А) у збірнику тез VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток сучасного українського суспільства: соціологічний та політологічний вимір» (м. Харків. 2021).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

1.1. Суть та особливості інформаційної війни

Актуальність вивчення інформаційної війни зумовлена суспільною потребою у правильній оцінці та розумінні щодо перспектив розвитку глобальної інформаційної політики та інформаційних загроз в Україні сьогодні. В останні роки відбувається аналіз особливостей та переосмислення підходів до розуміння інформаційного протиборства у різних сферах. Для дослідження сьогодення та визначення основних проблем, специфічних рис та особливостей необхідно дослідити передумови та розвиток категорії «інформаційна війна» в історичному контексті. Також, важливо дослідити вплив інформаційної війни в Україні на відносини сьогодення та на майбутнє.

Основна мета цієї роботи - розглянути та проаналізувати існуючі особливості інформаційної безпеки в умовах інформаційної війни, підкресливши ключову роль відповідних процесів на реалізацію прав та свобод людей.

Серед наукових досліджень, присвячених проблемам інформаційної війни в Україні, ключове місце належить роботам таким вченим як: І.П. Андрусак, Б. А. Кормич, Ю.А. Краснова, Н.Р.Малишева, А. І. Марущак, Проскура Г.М. та іншим вітчизняним та зарубіжним вченим.

Станом на 2022 рік, інформація набуває суттєвого значення та за суттю отримує матеріальну форму. Концепція інформаційної війни є однією з найпопулярніших сьогодні, тим більше, що людство живе в так звану інформаційну епоху. Поняття «інформаційна війна» ввів у наукове поширення американський дослідник М. МакКлурехен, який вказував, що «справжня

тотальна війна – це війна за допомогою інформації». Відповідно, ЗМІ – це новий «природний ресурс», що збільшує достаток суспільства. Інакше кажучи, боротьба між капіталом і пошуком ринку збуту відходить на другий план, а головним і першочерговим стає доступ до інформаційних ресурсів і знань, що у війні за допомогою інформаційного простору та інформаційної зброї стає все більш складним і запеклим. [4]

Досліджуючи питання інформаційної війни, в першу чергу варто відзначити поняття інформації, адже це складне явище, що на сьогодні має численні концепції його змісту. Інформація є однією з найскладніших категорій у світі. Розвиток інформаційного суспільства, технологічні та наукові досягнення, розвиток штучного інтелекту змінили світ і надали інформації важливу роль і нове значення.

Слово «інформація» вперше з'явилося в англійській мові в 1387 році. З середини 20 століття термін «інформація» став загальнонауковим поняттям, але досі є дуже дискусійним у галузі науки. Ця обставина значною мірою впливає на подальше використання цього терміна в науковій літературі, створюючи широкі можливості тлумачення в різних наукових дисциплінах і законах. [2], [3]. Існують дві основні інформаційні концепції: атрибутивна та функціональна. Відповідно до першої концепції інформація є об'єктивною та унікальною властивістю всіх матеріальних об'єктів і міститься без винятку в усіх елементах і системах матеріального світу[11].

Термін «інформаційна війна» зараз носить публіцистичний характер і ще не отримав постійного визнання. Це безперервність обговорення того, що насправді приховано під цим поняттям, а точність і практичність цього терміну в сфері соціальних відносин називають інформаційними конфліктами або конфліктами інтересів у сфері інформації. Тому ще одним науковим питанням є розробка та узгодження науково-термінологічних засобів. У вітчизняній та зарубіжній науці існує багато різних, часто взаємовиключних підходів до виявлення конфліктів, що виникають у сучасному інформаційному просторі.

Така різноманітність і суперечливість є серйозними перешкодами для розвитку теорії інформаційної війни[21].

Як зазначає О.В. Курбан, інформаційна війна – це обмін інформацією, який може бути як циклічним, та і лінійним. Така війна має на меті спричинити певну шкоду тому, на кого вона направлена, та надати перевагу її автору[7].

В енциклопедії сучасної України говориться про те, що інформаційна війна є “впливом на громадян іншої держави у мирний або військовий час через розповсюдження не достовірної, часом маніпулятивної інформації, а також виступає захистом населення власної країни від подібного впливу”[27].

У російській конструкції інформаційна війна не є діяльністю, обмеженою воєнним часом. Це навіть не обмежується «початковою фазою конфлікту» перед початком бойових дій, що включає інформаційну підготовку бойового простору. Для росії «інформаційне протистояння» або «інформаційна війна» є широким і інклюзивним поняттям, що охоплює широкий спектр різних видів діяльності. Конфлікт в Україні наочно демонструє, як Росія розглядає кіберактивність як підгрупу, а іноді й посередника значно ширшої сфери інформаційної війни. Основні принципи російського підходу до інформаційної безпеки та інформаційних загроз незмінно зрозумілі з російської деклараційної політики, і розвиток їх реалізації можна простежити через велику кількість офіційних російських документів, що викладають підхід до інформаційної безпеки[22].

Загалом, основними завданнями інформаційної війни є: підрив морально-психічного стану, зміна поведінки, зміна емоційно-психічного стану населення, агресивні настрої, дезорієнтація та дезінформація, ослаблення певних традицій і вірувань, залякування, народ в образі ворога, а ворог - його влада тощо.

Метою інформаційної війни є послаблення моральних і матеріальних сил ворогів і конкурентів, зміцнення себе. Це забезпечує можливості та засоби для просування людської свідомості в ідеологічній та емоційній сферах.

Виходячи із вище зазначеного, можна зробити висновок, що наразі, інформаційний медіапростір України недостатньо захищений від пропаганди,

дезінформації, фейків а також інформаційно-психологічних наслідків. Тому через це, пріоритетом для державних та громадських установ, має стати побудова потужної та ефективної системи інформаційної безпеки в Україні, а також розробка ефективних стратегій і тактик протидії загрозам дезінформації та маніпуляції.

1.2. Історичні передумови розвитку інформаційної війни та інформаційної безпеки

В першу чергу відзначимо, що інформаційна війна має давню історію та коріння ще з часів стародавнього світу. Спроби залякати своїх ворогів за допомогою агітації, дезінформації та пропаганди відомі з давніх часів в Єгипті, Греції та Римі.

Вже у 1766 році король Швеції Адольф Фредерік затвердив перший закон про свободу письма та преси. На той час це був дуже прогресивний документ, шостий абзац був першим законодавчим закріпленням доступу до офіційних документів[10].

Окрім скасування політичної цензури, головним досягненням указу 1766 року було надання громадянам доступу до офіційних документів і матеріалів, у тому числі тих, що раніше вважалися секретними. Указ діяв шість років і був значно ослаблений, але фактично був скасований після перевороту Густава III 1772 року.

Проте, широкого розповсюдження та значення інформаційна війна набула в двадцятому сторіччі, коли розвиток засобів масової інформації (газети, радіо, телебачення, Інтернет) дозволив маніпулювати масовою свідомістю на значущій відстані.

У Радянському Союзі проти політичної опозиції велася внутрішня інформаційна війна. У цьому контексті відбувалося маніпулювання, залякування, введення певних психологічних установок.

Сам термін «інформаційна війна» почав офіційно вживатися з 1992 року, а у 1993 року було надане розширене тлумачення даного терміну [8].

У 2014 році Україна зазнала прямої спланованої інформаційної атаки з боку російської федерації. Спочатку була анексована Автономна Республіка Крим, але згодом пряме втручання росії та підтримка сепаратистського руху загрожували втратою ще двох територіальних одиниць в Україні – Донецької та Луганської областей. При цьому задовго до погіршення ситуації в Україні почалася інформаційна війна. Форми, методи, прийоми та засоби їх дії, з одного боку, вважаються простими і навіть примітивними. Ця війна була давно спланована, розроблена і відповідно проведена за графіком. Принаймні, українській владі, суспільству, громадському сектору та журналістам довелося докласти неймовірних зусиль, щоб протистояти рекламному тиску російських ЗМІ [25].

Ю. О. Горбань акцентує увагу, що Україна абсолютно не була готова до масштабної військово-інформаційної атаки та наступної «гібридної війни». Тому головне завдання всіх держав, громадських, наукових, професійних і журналістських агенцій – розробити термінові та ефективні засоби для відключення джерел дезінформації та протидіяти цьому подальшому розвитку. Окремо варто зазначити, що поставлені перед державою виклики потребують швидкої розробки практичних шляхів подолання проблемної ситуації стосовно створення нової доктрини, яка буде контролювати питання національної безпеки України. Цей документ також має бути націленим на покращення національної системи безпеки інформаційного простору [26].

Ж. Ноччеті вважає, що під після Brexit 2016 року із обранням Дональда Трампа в Сполучених Штатах, зароджується цифрова революція, яка змінилася в за цей час. Спочатку в основному економічні, руйнуючи ланцюги вартості та корпоративну ієрархію, зрив набув політичного та стратегічного характеру, а

хвиля популізму викликана дестабілізацією середніх класів і соціальних мереж. Те ж саме сталося з поворотом доктрини зміни режиму проти демократій і з передбачуваним втручанням Росії в американську президентську кампанію на користь Дональда Трампа [19].

Поряд з вирішальними трансформаціями (реконфігурація економічного та соціального життя навколо пов'язаних об'єктів, досягнення, досягнуті штучним інтелектом), цифрова революція має негативну сторону. Зростає кіберзлочинність. А кібервійна, випробувана проти Естонії, Грузії та України, виявляється грізною асиметричною зброєю в руках китайського та російського режимів, які використовують її, щоб компенсувати, якщо не звести нанівець, технологічну перевагу західних армій. а також диктаторські держави, що кидають виклик міжнародному порядку (Іран чи Північна Корея). Більше того, інтенсивне використання соціальних мереж, та інтернету в цілому, популістськими партіями, сприяє дестабілізації демократій в всьому світі.

Якщо цитувати М. Бучина, то він зазначає, що не беручи до уваги той факт, що в Україні існують бази даних законодавчих механізмів інформаційної безпеки та протидії інформаційній війні росії проти України, вони, на жаль, не сформовані відповідним чином. Інформаційна епоха сучасності трансформується дуже швидко і невпинно, що призводить до появи нових засобів і методів ведення інформаційної війни [24]. На даний момент, росія випереджає Україну у розвитку своїх інформаційних методів та технологій. Саме через це, дійсно важливими факторами для української інформаційної безпеки є:

формування та впровадження ефективної системи ведення інформаційної війни, а також методів для протидії та боротьби з інформаційними вкидами з боку держави-агресора;

розробка стратегії інформаційної війни за разом із вченими, військовими аналітиками та політологами;

покращення та підтримка іміджу країни, підвищення ефективності висвітлення достовірної інформації в ЗМІ та покращення їх роботи в загальному.

В той же час, враховуючи продовження інформаційного протистояння та воєнної агресії між росією та Україною, наше наукове дослідження не можна вважати повним, зважаючи на мінливість його об'єкта. Перспективним напрямком наших подальших досліджень у цьому напрямку може стати аналіз рівня ефективності протидії російській інформаційній війні проти України в майбутньому, а також вивчення міжнародного досвіду боротьби з інформаційною війною.

1.3. Сутність та ознаки інформаційної безпеки в міжнародному контексті

На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій сервіси соціальних мереж стали провідним засобом масової комунікації з значним впливом на всі сфери громадської діяльності. Завдяки своїй популярності та комунікаційним перевагам послуги соціальних мереж використовуються провідними країнами для досягнення власних геополітичних цілей. Через інформаційні операції в соціальних мережах можна поширювати прояви ворожнечі за національною, релігійною чи етнічною ознакою, і таким чином підвищити рівень соціальної напруги, невдоволення існуючою системою правління тощо. Це може мати подальші наслідки в реальному соціальному і політичному житті з подальшим переходом до хаотичної соціальної динаміки [15]. В умовах глобалізації інформаційного простору та гібридизації військових конфліктів, забезпечення державної інформаційної безпеки залишається однією з найактуальніших проблем не лише для України, а й усього цивілізованого світу [17]. Отже, інформаційна безпека є невіддільною частиною національної безпеки і вважається переважною функцією країни.

Інформаційна безпека, з одного боку, забезпечує громадянам вичерпну якісну інформацію та вільний доступ до різних джерел інформації, а з іншого – полягає в контролі поширення дезінформації, сприянні цілісності суспільства, збереженню суверенітету інформації, протидії негативно-психологічній інформації, впливає і захищає національний інформаційний простір правовими методами. Вирішення цілісної проблеми інформаційної безпеки дадуть можливість захистити інтереси суспільства та держави, а також допоможе забезпечити права громадян на отримання цілісної, неупередженої та якісної інформації. Інтерпретація інформаційної безпеки в контексті національної безпеки має два аспекти. З одного боку, інформаційна безпека вважається самостійним елементом національної безпеки будь-якої країни, а з іншого – інтегрованою складовою будь-якої іншої безпеки: військової, економічної, політичної.

Гаврильців М.Т. визначає, що інформаційна безпека – це складне, системне та багаторівневе явище, на стан і перспективи якого безпосередньо впливають зовнішні та внутрішні фактори, найважливішими з яких є:

- 1) світова політична ситуація;
- 2) існування імовірних зовнішніх та внутрішніх загроз;
- 3) стан і рівень розвитку інформаційно-комунікаційної діяльності в країні;
- 4) внутрішньополітичне становище країни.

Водночас інформаційна безпека — це складна, динамічна та цілісна соціальна система, складовими якої є підсистеми безпеки особистості, держави та суспільства. Саме взаємозалежна системна інформаційна єдність останнього є якісною визначеністю, призначеною для захисту життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави, забезпечення їх конкурентоспроможного та поступального розвитку[5].

В сучасному світі більшість дослідників розглядають інформаційну безпеку як комплексну проблему, а технологічний аспект поступово відходить на другий план, віддаючи пріоритет соціальним і культурним

аспектам. Формулювання цієї тенденції зумовлено тим, що в процесі інформаційного обміну провідна роль належить людині – носієві та користувачу інформації та знань. Від того, наскільки інтереси та психологічні особливості особистості будуть враховані в процесі обміну інформацією, залежать ефективність і надійність інформаційно-орієнтованої системи.

Таким чином, на сьогоднішній день інформаційна безпека – це комплексний захист даних про стан і рух матеріальних і нематеріальних активів, їх обробку та передачу. Це також захист носіїв інформації, засобів зберігання ІТ-систем, і, крім того, забезпечення захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від навмисного чи ненавмисного впливу в тій чи іншій формі на обсяг інформації.

Розвиток та становлення позитивної культури інформаційної безпеки є ефективним способом просування поведінки та практик безпеки як на місцевому, так і на національному рівні [12].

Отже, можна говорити про те, що інформаційна безпека є важливою складовою національної безпеки кожної країни, особливо в епоху розвитку інформаційного суспільства та становлення технологій. Тому, дана проблема потребує постійного вдосконалення та розвитку. Більше того, з початком агресії росії проти України, існує потреба в аналізі завданих загроз та оцінки впливу російської інформаційної війни на Україну.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

2.1. Досвід зарубіжних країн в сфері забезпечення інформаційної безпеки

Інформаційна епоха принесла у наше життя не тільки можливість бути на зв'язку у будь-якій точці світу, мати доступ до електронних джерел тієї інформації, яку неможливо побачити в письмовому варіанті, а ще принесла із собою війну, війну в мережі. Інформаційні війни наразі набувають величезних масштабів, як між окремими відомими особистостями, компаніями, що конкурують, так і між цілими державами. Прикладом такої війни між двома людьми є президентські вибори. Коли у фінал виходять два кандидати, звідусіль впливає шокуюча, бридка, а часом максимально неправдива, брехлива інформація.

Беручи до уваги те, що інформаційна небезпека набуває все більше сил, кожна держава світу віддає належне забезпеченню національної інформаційної безпеки як складової загально державної безпеки. В цивілізованому світі, дезінформація наразі є загрозою прав людини, бо може порушувати право на свободу вираження поглядів, включаючи право на отримання інформації, та право на вільні вибори, право на приватну інформацію, а також може образити або зруйнувати імідж людини тощо. Однак, ніде покарання за дезінформацію не передбачає за собою кримінальне провадження або адміністративне стягнення, навпаки, всі намагаються знайти і позбутися першопричини виникнення фейку.

Експертка Ради Європи вказує три напрями відповідей на дезінформацію:

Спрямовані на виробників і поширювачів, тобто державні політики для боротьби з дезінформацією, законодавчі зміни або ж втручання органу-регулятора;

Спрямовані на механізми виробництва: алгоритми соцмереж, які обмежують неправдиву інформацію та демонетизація;

Спрямовані на аудиторію: медійна освіта та маркування для достовірних новин[6].

За останні роки багато окремих держав, а також Європейський Союз ухвалили деякі стандарти та закони щодо боротьби із неправдивою інформацією. Наприклад, Парламентська асамблея Ради Європи 31 січня 2020 року, додала Резолюцію №2326 "Демократія зламана? Як відповісти?", в якій зазначено, що Рада стурбована масштабами інформаційного забруднення. Асамблея наголошує на тому, що країни-члени мають активно протидіяти дезінформації, зберегти політичний плюралізм, а також підтримати якісну журналістику. [20]

Європейський союз та країни, що входять до нього є дуже активними з приводу поширення маніпуляційної інформації, фейків, брехні, пропаганди та інших проявів дезінформації. Ще одним доказом цього є Кодекс практики ЄС, у якому країни, що підписали його, зобов'язані розробити та застосувати план дій, які будуть направлені на недобросовісну рекламу, особливо політичну, а також на використання ботів, що порушують правила та закони. У цьому Кодексі також зазначено, що існує необхідність викласти у вільний доступ інформацію щодо осіб, які є замовниками тематичної або політичної реклами, а також тієї інформації, у якій є відповідь на запитання: «Чому реклама була замовлена саме на цю особу?». Цей документ містить інші цікаві пропозиції, які можна взяти на озброєння не тільки країнам ЄС[13].

Одним із найбільш розумних кроків на шляху до інформаційної безпеки громадян власної країни є впровадження навчальних курсів в навчальних

зкладах. Саме це зробив уряд Фінляндії, країни, яка за дослідженням CNN є державою, яка у цей час є найбільш стійкою до проявів дезінформації та маніпуляції. Фінські школярі отримали курс з медіаграмотності, на якому навчаються критично мислити, виявляти фейки та боротися з ними.

Центр боротьби з гібридними загрозами і тероризмом успішно працює у Чехії вже декілька років і відмінно справляється зі своїми задачами, однією з яких є боротьба з дезінформацією. Одним із напрямків роботи центра, є спростування фейків, міфів та маніпуляції, які запускає у чеське медіаполе російська федерація. Ця установа також активно публікує інформацію у соціальних мережах, де ділиться із читачами російськими вкидами та дезінформацією, а також проводить фактчекінг таких новин. Працюючи під протекторатом Міністерства внутрішніх справ Чехії, а також маючи зв'язки зі спецслужбою та кіберполіцією, центр має фахівців, що без проблем аналізують, хто і яким чином поширює дезінформацію у мережу.

Ще до вибуху Covid-19 Франція ухвалила закон, наявність якого, могла дуже сильно допомогти у боротьбі із фейками щодо пандемії, через те, що він був направлений на протидію маніпуляції інформацією. Після його прийняття, тепер фахівці легко можуть знайти фейкову новину та миттєво припинити її поширення мережею. Також французькому органу мовлення дали дозвіл на блокування тих медіа, які стосуються із-за кордону, порушували державні інтереси країни та діяли проти неї.

Що стосується досвіду соціальних мереж у боротьбі з дезінформацією, то, наприклад, Facebook декілька років тому почали масштабну зачистку свого інформаційного поля: видалення фейкових сторінок, пришвидшеного реагування на користувачів, що поширюють брехню, а також видалення неправдивої та маніпулятивної інформації. Компанія повідомила про це у своєму звіті, щодо виконання Кодексу практик від ЄС[14].

На даний час, росія є однією з тих держав, яка найбільше розповсюджує у світовому медіапросторі дезінформацію, а також влаштовує інформаційні війни, налаштовує країни та людей одне проти одних. Україна весь час

потрапляла під вплив російської пропаганди, але найбільшого впливу зазнала до анексії Криму та окупації Донбасу у 2014 році та після, росія продовжує битви не тільки у реальному житті, але й на інформаційному полі боя. Саме тому Україні потрібно перейняти досвід своїх сусідів та колег у боротьбі з дезінформацією, а також розробити власний план того, як підняти рівень інформаційної безпеки власного населення.

2.2. Проблемні аспекти інформаційної безпеки українського суспільства в умовах інформаційної війни

За останні роки розвитку технологій проникли в усі можливі сфери: політику, економіку та культуру всього суспільства. Інформаційна революція змінила спосіб комунікації в усьому світі, сприяла гігантському розвитку людського суспільства, а також привернула безпрецедентну увагу до проблем мережевої безпеки. Дослідження, зосереджені на безпеці мережі, пройшли чотири основні етапи: ідеалізований дизайн для забезпечення безпеки, допоміжний огляд і пасивний захист, активний аналіз і формулювання стратегії, а також загальне сприйняття та прогнозування тенденцій. На тлі нової стратегічної команди для цифрового контролю, за яку борються всі країни, обговорення ситуаційної обізнаності з мережевою безпекою представляє нові характеристики як в академічних дослідженнях, так і в індустріалізації [16]. Відповідно, розвиток інформаційного суспільства має важливі наслідки для інформаційної безпеки.

У конституції України зазначено, що «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу» [1], тож інформаційна безпека держави, що є обов'язковою складовою у боротьбі в інформаційній війні з російською

федерацією, є невіддільною частиною суверенітету України та прямо впливає на розвиток держави в політичних, економічних та соціальних галузях. Проблемні аспекти забезпечення інформаційної безпеки в Україні, які ми виділили, будуть детально описані нижче.

Велика кількість проросійських ЗМІ, телеканалів, блогерів, газет, радіомовлення тощо. Такі медіа активно насаджують певну думку та ідеологію, займаються поширенням стереотипів, маніпулюванням на болючих темах, підірванням авторитету української влади будь-якого рівня, знецінення української історії, культури та мови, привласненням відомих людей історії. Список того, які теми підіймають проплачені росією медіа – дуже великий, але головна мета та ідея кожної з них направлена на підірвання суверенітету та територіальної цілісності України, прагнення розколоти державу на Захід і Схід та нацькувати українців один на одного.

Низький рівень медіаграмотності українців. У час глобалізації інформації не можна сховатися у будиночку, та удати, що тебе не існує. Інформація стала зброєю масового ураження, і тому стає все дедалі складніше відрізнити факт від фейку, а правду від брехні. У цей час, нам на допомогу приходить медіаграмотність та фактчекінг, які допоможуть виявити дезінформацію та маніпуляцію і не повестися на пропаганду. На жаль, рівень медіаграмотності українців не є великим, тому ми дуже часто віримо у те, у що не варто було б. Для того, щоб убезпечити себе та підвищити інформаційну безпеку в Україні, люди усвідомлено мають підійти до підвищення рівня медіаграмотності. Для всіх охочих існує велика кількість курсів та тренінгів, що допоможуть підвищити рівень медіаграмотності, а фактчекінг проєкти знайдуть та спростують фейкові новини.

У інформаційній війні з росією, Україна зайняла оборонні позиції, але для забезпечення інформаційної безпеки повинна перейти у контрнаступ. Неможливо перемогти, якщо зосереджувати свої сили тільки на захисті, але контрнаступ не означає вподобатися російським ЗМІ та політикам і вдаватися до дезінформації, фейків та пропаганди. Достатньо розповідати та викривати ті

проблеми росії, які вона майстерно приховує, та заповнює етери інформацією про нацистську Україну. Витіснити російське мовлення з країн Європи та України, щоб зменшити вплив російської пропаганди, займатися лагідною українізацією українського суспільства, спростовувати фейки російських замовників, просувати ідеї цілісної держави та зайнятися об'єднанням громадян зі Сходу та Заходу.

Велика кількість викривленої та спотвореної інформації, яку подають з телеекранів популярні медіа. Це стосується не тільки російських пропагандистських телеканалів які знецінюють Україну та український народ, а також і низьку українських мовників. Ситуації із викривленою, неправдивою інформацією інколи відбуваються в українському медіапросторі. У більшості випадків, це трапляється через неуважність або недостатній рівень професіоналізму. Але не можна виключати політичні замовлення або інші мотиви.

Проблеми з кібербезпекою. З кожним роком зростає кількість злочинів в інформаційній сфері. У зв'язку з цим завданням Національної поліції є боротьба зі злочинами та іншими правопорушеннями у цій сфері, а також захист відповідних прав і свобод громадян, суспільства та держави [18]. Кіберпростір став за своєю природою складним у керуванні та складним у захисті. Розширене, постійне підключення за допомогою більшого набору мобільних пристроїв і «завжди ввімкнених» послуг, ділових відносин із третіми сторонами, інфраструктури хмарних обчислень, угод про обмін інформацією та інших «безперебійних» або автоматизованих бізнес-процесів у кіберпросторі продовжують створювати спільні ризики для безпеки та конфіденційності. Загрози в кіберпросторі і надалі будуть спрямовані на найслабші ланки будь-якої склаової, а це означає, що зацікавлені сторони в зусиллях з кібербезпеки гратимуть спільну роль у захисті інфраструктури та інформації. Онлайн-загрози можуть бути невидимими, але їх наслідки цілком реальні, а взаємопов'язані системи, які є глобально доступними, за своєю суттю вразливі. Оскільки масштаб інформації, що протікає через кіберпростір,

збільшується, це також має свою цінність для корпорацій, уряду та тих, хто має злісні наміри. Наші сліди даних тепер залишають більший слід у кіберпросторі, залишаючи нас більш схильними до загроз.

Наразі ми маємо багато проблемних аспектів, з якими потрібно боротися задля покращення інформаційної безпеки України та підвищення рівня медіаграмотності суспільства. В час панування дезінформації і фейків, в час, коли інформаційну війну влаштувати легше, ніж реальну, держава має захистити інформаційне поле громадян, а громадяни повинні поглиблювати свої знання з медіаграмотності та не довіряти всій інформації, що існує.

2.3. Особливості інформаційної безпеки з контексті гібридної війни з Російською Федерацією

Розвиток інформаційної безпеки за останні 40-50 років у світі, ймовірно, можна описати по-різному. Один із способів ділить розвиток на три хвилі. Першу хвилю можна розглядати як технічну хвилю, яка в основному характеризується дуже технічним підходом до інформаційної безпеки. Другу хвилю можна розглядати як хвилю управління, що характеризується зростаючим усвідомленням менеджментом важливості інформаційної безпеки та залученням до неї, доповнюючи технічну хвилю. З останніх кількох років 1990-х років почалася третя хвиля, яка характеризувалася такими аспектами, як найкращі практики та кодекси практики управління інформаційною безпекою, міжнародна сертифікація інформаційної безпеки, культивування інформаційної безпеки як корпоративної культури та динамічне, безперервне вимірювання інформаційної безпеки [23].

Трансформація системи міжнародних відносин надзвичайно швидкий розвиток інформаційних технологій та їх вирішальний вплив на суспільне життя, глобалізація світового інформаційного простору створили нові виклики

та загрози. В умовах інформаційного суспільства змінюються механізми впливу держави на процес прийняття рішень, процес формування зовнішньої політики, а також на захист власних національних інтересів. Такі загрози, як інформаційний тероризм, глобалізація фейків, «гібридні війни» тощо, потребують адекватної реакції. Неспроможність світової регіональної системи безпеки протистояти новим викликам часу, що, зокрема, яскраво проявилось через агресію росії проти України, свідчить про необхідність її модернізаційної, і відповідно повної трансформації відповідно до викликів.

У 2014 році через інспіровані росіянами «народні повстання» росія окупувала 44 тис. квадратних кілометрів, що становить 7% території України, захопила найбільші міста Донецької та Луганської областей, в результаті російської агресії загинуло 13 тис. людей та понад 28 тис. осіб було поранено, понад 1,8 млн. вихідців з Донбасу та Криму були змушені переїхати в інші місця України. Український Крим був анексований російською федерацією, а деякі регіони Донецької та Луганської областей почали перебувати під владою маріонеткових режимів Кремля – так званих «ЛНР» і «ДНР». Доля людей, які потрапили під владу псевдореспублік, відтоді перестала залежати від дій української влади. Діти, які залишилися на окупованих росією територіях, змушені були прийняти вибір батьків і зростати в умовах не лише збройного протистояння, а й інформаційної війни. Для цих дітей висувається проблема інформаційної агресії та інформаційної безпеки. Інформаційна війна є важливою складовою гібридної війни, розгорнутої російською федерацією проти суверенної України. Така форма боротьби являє собою поєднання методів і засобів впливу на інформаційну сферу: від одноразової дії інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного впливу до комплексу дій, що передбачають планомірний, систематичний вплив на свідомість і поведінку людей шляхом поширення упередженої, неповної чи недостовірної інформації з метою спонукання їх до вчинення дій, вигідних суб'єкту інформаційного впливу. Гібридна війна, підла окупаційна політика та нелюдська агресія російської федерації проти України спонукає до нового,

нетрадиційного способу організації роботи ЗМІ та суспільства загалом. Не лише журналісти, а й політики, чиновники всіх рівнів, депутати, науковці повинні знати справжню історію росії та України, щоб не потрапити в пастку «русского міра» [9].

Російська пропаганда проти України направлена на дискредитацію української влади, приниження мови, культури та народу незалежної країни, звинувачення українців у нацизмі та вбивстві цивільних громадян Донбасу. Все це лилося у вуха росіян та мешканців тимчасово окупованих територій декілька років поспіль, сформувавши, потрібну для влади, картинку хороших себе і поганих сусідів. І якби цей порядок денний був притаманний лише російським ЗМІ, проблем в Україні було б значно менше. Та на жаль, в українському медіапросторі працювало і досі працює багато проросійських пропагандистів, які нав'язують українцям ідеї «русского міра» та оббріхують західних партнерів. На початку лютого 2021 року, українська влада заборонила мовлення трьох проросійських телеканалів «112 Україна», NewsOne та ZiK, і хоча про наслідки та правильність такого рішення можна розмовляти і сперечатися дуже довго, спроба очистити інформаційне медіаполе все-таки відбулася. Так само під такі «санкції» мають потрапити деякі ведучі та інші телеканали, як, наприклад, Наш, але, на жаль, на згаданих вище каналах, цей процес зупинився.

На тлі повномасштабного вторгнення армії росії на територію незалежної України, що коїть недопустимі військові злочини, після перемоги України російська федерація повинна буде сплачувати нараховані їй репарації. До них також потрібно додати збитки, що були завдані Україні, та окремим особистостям, інформаційною кампанією росії.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

3.1. Проведення соціологічного дослідження серед українського населення. Аналіз рівня інформаційної безпеки

Теорія та припущення, щодо будь-якої теми чи інформації – це лише здогадки, що не підкріплені фактами. Тому, щоб зробити аналіз потрібної теми, визначити її слабкі та сильні сторони, а також побачити актуальний стан речей – потрібно вивчити тему, провести ряд досліджень, поспілкуватися з експертами тощо.

Для того, щоб дізнатися та проаналізувати рівень інформаційної безпеки українців, у своєму дослідженні ми вирішили провести соціологічне опитування за допомогою Google Forms. Опитування складалося із двох частин – інформації з власного досвіду(Додаток Б) та запитань, що мали правильні відповіді(Додаток В). Всього участь в опитуванні прийняли 100 людей, більшість з яких підписники української волонтерки, блогерки та громадської журналістки інформаційного порталу Центру «Миротворець» - Катерини Яресько. Її підписники постійно стикаються із розвінчуванням фейків та маніпуляцій, тому ми сподівалися на високі результати.

У першому розділі були поставлені запитання щодо власного досвіду. За результатом аналізу яких можна зробити висновки, що:

43% опитаних на 70-90% довіряють інформації, що розміщується на офіційних та верифікованих сторінок(рис 3.1.);

50% опитаних на 0-10% довіряють інформації, що розміщується на незнайомих вебсайтах та Телеграм каналах(рис 3.2.);

50% опитаних на 10-50% довіряють інформації, що подається на телебаченні/ по радіо/ в газеті(рис 3.3.);

40% опитаних шукають інформацію в інтернеті 2-3 рази на добу;

77% опитаних вважають, що скоріше довіряють перевіреним джерелам інформації;

44% опитаних вважають, що їх родичі/друзі/знайомі скоріше довіряють не надійним джерелам інформації;

61% опитаних регулярно слідкують за новинами;

Найчастіше опитувані дізнаються новини про події в країні та світі зі сторінок в Telegram, Facebook тощо, та зі сторінок офіційних представників та органів влади(рис 3.4).

Наскільки Ви довіряєте інформації, що розміщується на офіційних та верифікованих акаунтах?
100 відповідей

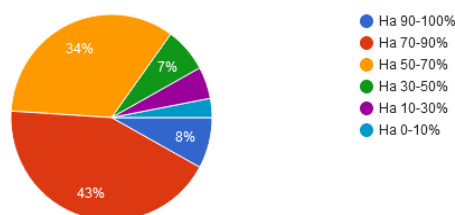

Рис 3.1. Діаграма відповідей на перше запитання

Наскільки Ви довіряєте інформації, що розміщується на незнайомих веб-сайтах та Телеграм каналах?
100 відповідей

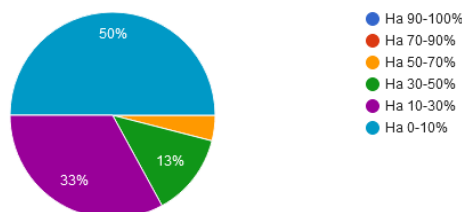

Рис 3.2. Діаграма відповідей на друге запитання

Наскільки Ви довіряєте інформації, що подають на телебаченні/ по радіо/ в газеті?

100 відповідей

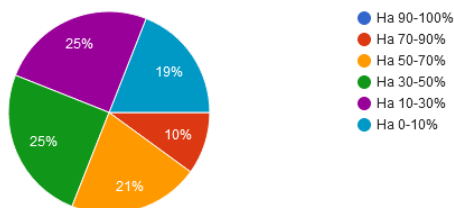

Рис 3.3. Діаграма відповідей на третє запитання

З яких джерел найчастіше Ви отримете інформацію про події в країні та світі?

[Копіювати](#)

100 відповідей

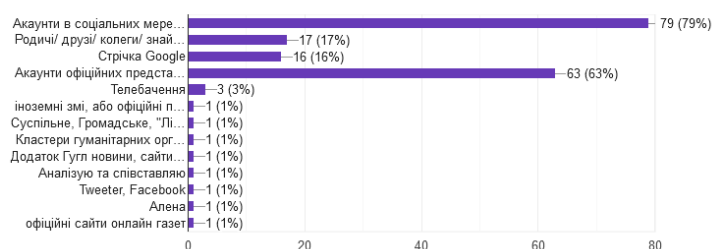

Рис 3.4. Діаграма відповідей на восьме запитання

У другому розділі представлені завдання, де потрібно було вибрати правильну відповідь. Опитані люди у більшості відповіли вірно, як ми і розраховували, тому що вони мали гарне інформаційне підґрунтя. Найбільші труднощі виникли у запитанні «Що в тексті журналістської новини відрізняє фейк від правди?» (рис 3.5), скоріше за все через не уважність, та у запитанні «Визначте типи фейкових новин за допомогою заголовків.»

На інші запитання, що представлені у додатку В, опитані відповіли майже бездоганно, що не може не радувати в період жорстокої інформаційної війни.

Що в тексті журналістської новини відрізняє фейк від правди?

[Копіювати](#)

34 правильних відповідей із 100

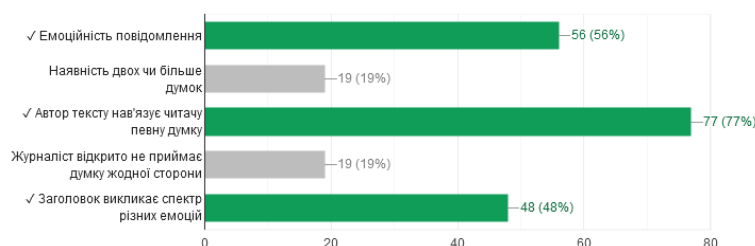

Рис 3.5. Діаграма відповідей на перше запитання із вірними відповідями

У висновку потрібно підсумувати, що хоча більшість з опитуваних людей дійсно мають розуміння щодо бази інформаційної безпеки, але переважна більшість у питаннях із правильними відповідями не обрала всі можливі варіанти, що можна розцінити як недостатній рівень медіаграмотності. З року в рік українці стають все більше інформаційно захищеними, але основи медіаграмотності потрібно невпинно поширювати.

3.2 Інтерв'ю з експертом із медіаграмотності

Проаналізувавши відповіді українців у соціологічному опитуванні, стає зрозумілим, що під час жорстокої інформаційної війни, безпосередньо із росією, громадянам України потрібно підвищувати свій рівень медіаграмотності та інформаційної безпеки. Але що це таке і як його вдосконалити? Щоб відповісти на найцікавіші запитання, ми зв'язалися та взяли інтерв'ю в Олександра Гороховського, засновника та керівника проєкту «Без Брехні» та першої всеукраїнської олімпіади з медіаграмотності «Фейкотрощі». Олександр має 24 роки досвіду у журналістиці, з яких головним редактором і керівником різних проєктів – 12 років. Він є медіатренером, медіаекспертом, автором і співавтором 7 методичних видань з фактчекінгу та медіаграмотності.

Готуючися до інтерв'ю, гостро постало питання із вибором респондента. Ця людина повинна бути експертом у сфері медіаграмотності не один рік, працювати із різними людьми, розумітися на проблематиці та особливостях інформаційної війни і методах боротьби з нею. Проходячи переддипломну практику у громадській організації «Центр аналітики і розслідувань», а саме на проєкті «Без Брехні», і познайомившись із керівником організації, паном Олександром, стало зрозуміло, що він є ідеальним кандидатом для цього інтерв'ю.

Професійна та кваліфікована команда проєкту Без Брехні невтомно працює вже 6 років для того, щоб вберегти українців від фейків, маніпуляцій та брехні. Як в інтерв'ю сказав Гороховський: *«Мета нашої діяльності не тільки в тому, що ми викриваємо фейки, дезінформацію та маніпуляції, але і просуваємо перевірений і правдивий контент на широку читацьку аудиторію, навчаємо викривати дезінформацію майбутніх журналістів, просуваємо у регіональне медіаполе тренд та фактчекінг для того, щоб максимально розширити можливості регіональних ЗМІ у протидії дезінформації.»*

Список питань для інтерв'ю було складено таким чином, щоб отримати відповіді на запитання, які цікавлять нас, відштовхуючися від теми дипломної роботи про інформаційну безпеку суспільства:

1. Чим займається громадська організація, а саме проєкт Без Брехні та яка його головна мета?
2. Чому в наш час потрібно вміти відокремлювати факти від фейків?
3. Яка вікова група більше піддається маніпуляціям та пропаганді і чому?
4. Команда Без Брехні створила першу всеукраїнську олімпіаду з медіаграмотності «Фейкотрощі». Розкажіть детально, як і чому на світ з'явився цей проєкт?
5. Чи достатній рівень медіаграмотності наразі в українців?
6. Як вплинула російська пропаганда та інформаційна війна на населення України?
7. Які поради Ви можете дати українцям, щоб вони легко могли відрізнити правду від брехні?

Виходячи з того, що інтерв'ю було створено для того, щоб дізнатися більше про поточні досягнення українців у сфері медіаграмотності, хотілося б відокремити деякі цитати пана Гороховського, які вказують на поточний стан інформаційної безпеки громадян України.

«Інформація стала зброєю, яку використовують або напряду для того, щоб дійсно шкодити людям, або для того, щоб впливати на їх настрій і діяти опосередковано.»

«Що може творити телебачення, ми можемо бачити на прикладі пропаганди, яка просто вже вкорінилася у російському медіапросторі. Там за 5-10 років уявлення про нас, українців, та захід перетворили з чорного на біле, а з білого на чорне. Тобто інформація діє таким чином, що може абсолютно змінити точку зору людини на деякі речі.»

«Що стосується оцінки рівня медіаграмотності, то, через війну ми можемо зрозуміти, що по рівню сприйняття проросійської пропаганди, ми уже напрацювали певний імунітет, і дуже багато вкидів ми просто не сприймаємо. Тому я можу сказати, що зараз у середнього українця імунітет до дезінформації вище середнього. Не відмінний, але вже добрий.»

«З початком війни все стало на свої місця для тих, хто ще мав сумнів або був у стані «какая разница?». Стало зрозуміло де ворог, а де свої, і звичайно, що колаборанти, ті що були дійсними ретрансляторами проросійської та російської пропаганди, вони проявилися.»

Повне, дослівне інтерв'ю з Олександром Гороховським представлено у додатку Г.

Відштовхуючися від слів медіаексперта, його професійного бачення теперішньої ситуації в інформаційному просторі України, можна зробити висновок, що українці невпинно підвищують свої знання у сфері медіаграмотності. Гібридна, інформаційна війна з росією з 2014 року, президентські та місцеві вибори, пандемія Covid-19, все це переслідувалося дезінформацією та фейками, і, як не дивно, але те, що мало вбити інформаційну грамотність українців, навпаки, випрацювало у них імунітет до брехні та маніпуляцій.

3.3. Вдосконалення інформаційної безпеки українців

Аналізуючи соціологічне опитування українців та інтерв'ю з експертом з медіаграмотності, можна зробити такі висновки:

Переважає більшість людей довіряє офіційним та верифікованим джерелам інформації;

Сумнівні сайти, канали та сторінки викликають повну недовіру до інформації та новин, що на них розміщена;

Приблизно 60% опитаних мають базові навички медіаграмотності та здатні критично ставитися до сумнівної інформації;

Рівень інформаційної безпеки українців невпинно росте з кожним роком, не беручи до уваги ті фактори, які мали б повністю вбити інформаційну грамотність, але стали вакциною і випрацювали імунітет у населення України щодо дезінформації;

Українська молодь не дивиться телебачення, шукаючи та читаючи новини в мережі інтернет, в той час, як середнє та старше покоління більше піддається маніпуляціям через невміння критично сприймати інформацію та звичку довіряти популярним медіа.

Виходячи із результатів проведених досліджень на спілкування з експертом, можна зробити висновок, що українське суспільство добре захищено від інформаційної небезпеки, пропаганди, маніпуляцій та фейків, але як сказав пан Олександр, поки борці з дезінформацією підвищують свої навички, творці тієї самої дезінформації не сплять і так само вдосконалюють свої методи та засоби. Тож не існує межі досконалості, і саме тому рівень інформаційної безпеки та медіаграмотності українців потрібно постійно підвищувати.

Єдиним вірним варіантом та способом підвищення знань українців у сфері медіаграмотності є постійне навчання. Бо, як вже було зазначено, процес вдосконалення, впровадження і вживлення фейків у наше інформаційне

середовище – нескінчений. Так само нескінченим має бути процес навчання. Навіть після перемоги у війні проти росії, українці мають бути готові до продовження інформаційної та пропагандистської війни, тому що інформаційна загроза буде завжди, нікуди не дінеться і буде циркулювати в українському медіаполі. Саме через це, у жодному випадку після закінчення війни не можна на наступний день забути, що таке інформаційна гігієна, основи медіаграмотності та первинний аналіз інформації.

Окрім цього, потрібно пам'ятати, що в наш час інформація є зброєю масового ураження і існують цілі міжнародні структури, які займаються побудовою та проведенням дезінформаційних, маніпулятивних кампаній, інформаційних війн. Тому інформаційна гігієна має бути з нами завжди і впроваджуватися в життя українців, починаючи зі школи. Уроки медіаграмотності у середніх та старших навчальних класах допоможуть новому поколінню бути більш обачними, критично сприймати новини та аналізувати їх на наявність фейків та маніпуляцій. Такі уроки мають стати невіддільною частиною шкільного життя, як курс математики чи мови. Дітей у школі легко зацікавити не стандартними, не традиційними уроками, а під час вивчення курсу медіаграмотності, можна застосовувати безліч засобів та методик для вивчення. Інтегровані заняття, мультимедійні завдання, змагання між класами та школами, практичні самостійні та не банальні контрольні. Якщо почати вже зараз, то через 15-20 років ми будемо мати підготовлене, розумне покоління, що вміють аналізувати новини, користуватися правдивими, відкритими джерелами інформації, перевіряти сумнівну інформацію та тих, кого буде не так просто надурити, бо вони будуть постійно прагнути до навчання та підвищення знань з інформаційної безпеки.

Що стосується людей середнього віку, то тут багато залежить саме від їх власного бажання. Для таких людей вже зараз проводяться тренінги, семінари на освітні курси на тему медіаграмотності. Також, маючи бажання, можна займатися самоосвітою у цьому напрямку, читати книжки, переглядати потрібний матеріал, займатися аналізом на практиці.

Найскладнішою віковою категорією у питаннях інформаційної безпеки і медіаграмотності залишаються літні люди. Частіше за все, від них можна почути таку фразу: «я вже старий, не зможу вивчити нічого нового», тому варіанти з навчанням відпадають. Ідея, яку можна втілити в життя – програми на телебаченні або в газетах, із розвінчанням якогось фейку чи маніпуляції. Ці випуски на телебаченні не повинні бути довше 10 хвилин, а в газеті займати не більше колонки, але потрібно встигнути показати маніпулятивну новину та маркери фейкової інформації, за якими можна визначити, що це брехня. Такі програми не є повчальними і можуть базуватися лише на 3 універсальних порадах для визначення фейків. Таким чином літні люди не тільки побачаться брехливі новини, але й з часом зможуть самостійно поставити собі питання: «а це правда, чи фейк?»

Підсумовуючи все вище написане, потрібно ще раз наголосити на тому, що найкращим варіантом для підвищення рівня медіаграмотності є навчання. Традиційне, не традиційне, з іграми, практичними завданнями та застосуванням новітніх технологій. Лише нескінчене навчання та вдосконалення своїх навичок допоможуть українцям підвищувати рівень своєї інформаційної безпеки та вдало протистояти нападам пропаганди, маніпуляцій та дезінформації, отримуючи перемоги в інформаційних війнах.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження на тему "Інформаційна безпека українського суспільства в умовах інформаційної війни" було визначено, що:

Незважаючи на те, що інформаційна безпека українців зростає з кожним роком, інформаційна війна все ще є актуальною проблемою, яка потребує спільних, глобальних зусиль, а також належного управління та сталого розвитку суспільства. Це питання буде вирішуватися ще довго, а його актуальність зростає у геометричній прогресії відповідно до війни росії з Україною.

Інформація сьогодні є однією з найскладніших категорій у світі. Розвиток інформаційного суспільства, технологічні та наукові досягнення, розвиток штучного інтелекту змінили світ, надали інформації важливої ролі та нового значення, а також зробили з неї зброю масового ураження.

Сама інформаційна війна має довгу, цікаву історію, а її коріння сягають глибоко у стародавній світ. З давніх часів відомо, що Єгипет, Греція та Рим залякують своїх ворогів за допомогою хвилювання, дезінформації та реклами.

Загалом, інформаційна безпека — це захист людей від маніпулятивних переконань, священних ідеалів та деструктивних ідей, які відокремлюють населення від їхніх особистих переконань шляхом безпосередньої пропаганди та дезінформації. Інформаційна безпека належить до процесів та інструментів, розроблених і розгорнутих для захисту конфіденційної бізнес-інформації від модифікації, порушення, знищення та перевірки.

У сучасному світі більшість дослідників розглядають інформаційну безпеку як складну проблему, при цьому технічна сторона поступово відходить на другий план і віддає перевагу соціальним і культурним аспектам. Формулювання цієї тенденції зумовлено тим, що головна роль у процесі обміну інформацією належить людині, носієві й користувачу інформації та знань. Тому існує багато підходів до розуміння інформаційної безпеки.

Кожна країна світу віддає данину національній інформаційній безпеці як загальному компоненту національної безпеки. До того, на нашу думку, така політика в різних країнах є неоднозначною та має свій підхід до визначення та регулювання. Поширені загрози інформаційній безпеці та підвищені ризики.

Пандемія COVID-19 дала подальший поштовх технологічному розвитку. Перенесення багатьох процесів у кіберпростір або цифровий домен створило багато можливостей у приватному, професійному чи офіційному контексті. Також саме ця ситуація створила безліч пропаганди і фейків навколо пандемії коронавірусу, деякі з них безпосередньо загрожували життю і здоров'ю людства. Але для Українського інфополя це стало гарним поштовхом для популяризування фактчекінгу.

В останні роки технологічний розвиток пронизав усі аспекти політики, економіки та соціально-культурної сфери. Інформаційна революція змінила наш спосіб спілкування в усьому світі, сприяла величезному розвитку людського суспільства та привернула безпрецедентну увагу до проблем мережевої безпеки. Дослідження, зосереджені на безпеці мережі, пройшли чотири основні етапи: ідеальний дизайн безпеки, підтримка оглядів і пасивного захисту, активний аналіз і розробка стратегії, а також загальна обізнаність і передбачення тенденцій.

Тому питання інформаційної безпеки виникають у контексті інформатизації, яка в наше століття стає глобальною. Все більшого значення набувають дослідження сучасних позитивних і негативних тенденцій розвитку інформаційно-орієнтованих процесів, прогнозування тенденцій подальшого розвитку в останні роки.

Україні необхідно оцінити шкоду, завдану розвідувальною кампанією росії, і поступово відновити свою репутацію. Необхідно розробити комплексну міждисциплінарну програму розвитку політики зв'язків з громадськістю. Розробка політики інформаційної безпеки є важливою, визначає роль і напрямки інформаційної безпеки в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії 1997. – No 3. Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Україна, 1996.
2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 2011 р. № №32, зі змінами
3. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII, зі змінами.
4. Малик Я. Й. Інформаційна війна і Україна / Я. Й. Малик. // Демократичне врядування. - 2015. - Вип. 15. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_3.
5. Гаврильців М.Т. Інформаційна безпека держави у системі національної безпеки України / Гаврильців М.Т. // Юридичний науковий електронний журнал. - 2020. - № 2. - С. 200-203.
6. Ефективна протидія дезінформації: міжнародний та національний досвід на практиці // ЦЕДЕМ. – 2022. – Режим доступу: <https://cedem.org.ua/news/cedem-vebinar-dezinformatsiya/>.
7. Курбан О.В. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі [Текст]: навчальний посібник / О.В.Курбан. – Київ: ВІКНУ, 2016. - 286 с.
8. Курбан О.В. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі [Текст]: навчальний посібник / О.В.Курбан. – Київ: ВІКНУ, 2016. - 286 с.
9. Поліщук , І. ., & Максимішина , Т. . (2021). ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА ПОЛІТИЧНІ ЗНАННЯ ДІТЕЙ В КОНТЕКСТІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ. "Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 2(49). <https://doi.org/10.21564/2663-5704.49.229799>
10. Проскура Г.М. Адміністративно-правові засади реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні. - Дис. на здобуття

ступеня кандидата юрид.наук за спец.: 12.00.07 "адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право". - Київ: НАУ, 2021. - 213 с.

11. Теорія масової інформації: Конспект лекцій для студентів I курсу денної та заочної форми навчання за спеціальністю 6.030301 Журналістика / Укл.: О.В. Юферева. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2015. – 76 с.

12. Akhyari Nasir, Ruzaini Abdullah Arshah, Mohd Rashid Ab Hamid, Syahrul Fahmy, An analysis on the dimensions of information security culture concept: A review, Journal of Information Security and Applications, Volume 44, 2019, Pages 12-22. <https://doi.org/10.1016/j.jisa.2018.11.003>.

13. Code of Practice on Disinformation // European Commission – <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>.

14. Facebook Baseline Report on Implementation of the Code of Practice on Disinformation // European Commission. – 2019. – https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2019-5/facebook_baseline_report_on_implementation_of_the_code_of_practice_on_disinformation_CF161D11-9A54-3E27-65D58168CAC40050_56991.pdf

15. Hryshchuk, R., & Molodetska-Hrynhchuk, K. (2018). Methodological Foundation of State's Information Security in Social Networking Services in Conditions of Hybrid War. Information & Security: An International Journal, 41, 61-79

16. Li, Y., Huang, Gq., Wang, Cz. et al. Analysis framework of network security situational awareness and comparison of implementation methods. J Wireless Com Network 2019, 205 (2019). <https://doi.org/10.1186/s13638-019-1506-1>

17. Makarchuk, V. (2021). Tasks and powers of the National police of Ukraine in ensuring information security of the state. Artificial Intelligence, 10, 86-92.

18. Molodetska, Kateryna. (2018). Methodological Foundation of State's Information Security in Social Networking Services in Conditions of Hybrid War. Information & Security: An International Journal. 41. 10.11610/isij.4105.

19. Nocetti, J. (2017). Comment l'information recompose les relations internationales: La faute à Internet ?. Dans : éd., La guerre de l'information aura-t-elle lieu: Ramses 2018 (pp. 138-143). Paris: Institut français des relations internationales.

20. On Language. Who's in Those Details? // The New York Times. – 2022. – <https://www.nytimes.com/1989/07/30/magazine/on-language-who-s-in-those-details.html>.

21. Pronoza, I.. (2019). MULTIVARIATE MEASUREMENT CONCEPT "INFORMATION WAR". 10.36059/978-966-397-183-4/117-130

22. Russian information warfare Construct Keir Giles URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003046905-12/russian-information-warfare-keir-giles>

23. Solms, Basie. (2000). Information Security - The Third Wave?. Computers & Security. 19. 615-620. 10.1016/S0167-4048(00)07021-8.

24. Studia Politologica Ucraino-Polona. Випуск 8. – Житомир-Київ-Краків : Вид. Євенок О. О., 2018. – 228 с.

25. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення / Ю. О. Горбань // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2015. - № 1. - С. 136-141. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2015_1_21

26. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення / Ю. О. Горбань // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2015. - № 1. - С. 136-141. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2015_1_21

27. Р. В. Пилипчук. Інформаційна війна / Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=69310 (дата звернення:).

ДОДАТКИ

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ТА ЗАСОБИ МЕДІА У ЇЇ ВЕДЕННІ

Час іде, світ змінюється, книжки стають електронними, навчання у школах та університеті замінили на онлайн-зустрічі, телебачення витіснило газети, політичні дебати перейшли у коментарі, а відкриті бойові дії перетворилися на інформаційні війни. Це поняття ввів у науковий обіг канадський дослідник Маршал Маклюен ще у ХХ сторіччі, він проголосив тезу «істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації» [1].

Мета інформаційної війни – послабити моральні й матеріальні сили супротивника або конкурента та посилити власні. Вона передбачає заходи пропагандистського впливу на свідомість людини в ідеологічній та емоційній галузях [2]. За допомогою інформаційної війни можна підірвати репутацію конкурента, зменшити вплив країни на міжнародному рівні або розв'язати справжню війну. Люди та цілі країни використовують фейки, дезінформацію, маніпуляції, компромат та брехню для того, щоб вилити бруд на опонента чи ввести в оману тисячі людей.

Війни завжди велися з метою захоплення територій або отримання ресурсів та корисних копалин. Однак раніше засобом для досягнення цілей було фізичне знищення чи підкорення людей, а зараз це зміна або винищення критичного мислення населення. Саме це є основною силою інформаційної війни, але її привабливість в тому, що можна воювати як заманеться респондентові, а точніше, на скільки вистачить його уваги. Так, наприклад, у 2016 році, до і під час проміжних виборів у США, на сайтах, сервера яких знаходилися у Македонії, активно публікувалася неперевірена інформація на тему виборів. Були запущені сайти, які підтримували расизм, виступали проти іммігрантів та розповідали про теорії змов [3].

Міністерство юстиції США 16 лютого 2018 року пред'явило звинувачення по 8 пунктам 13 громадянам Росії і 3 юридичним компаніям за вжиті дії з втручання до виборів президента Сполучених Штатів.

Іншим прикладом стане компанія Meta, засновником якої є Марк Цукерберг, та яка є впливовою компанією на ринку засобів масової комунікації. Колишня співробітниця, Френсіс Хоген передала компромат на Meta, який підтверджує, що керівництву компанії було відомо, якої шкоди завдають їх програми підліткам, проте незважаючи на це вони поширювали ці програми серед дітей, до законодавців, журналістам та дала інтерв'ю для «Франс-Прес». Через злив цього компромату постраждала репутація Meta, особисто Цукерберга, а компанією було втрачено багато мільйонів доларів, через падіння акцій.

Інформаційна війна торкнулася і нашої Батьківщини. З початку анексії Криму та збройного конфлікту на Донбасі, війна України та Росії триває не тільки на кордоні, але в ЗМІ та соціальних мережах. Російські ЗМІ та видання, майже половину свого екранного часу приділяють Україні, «громадянській війні» та п'ятому президентові – Петру Порошенку. Вони висміюють ситуацію в Україні, підриваючи авторитет вже колишнього президента, зверхньо ставляться до українців, принижують, називаючи «українами», «бандеровцями», «хохлами» тощо.

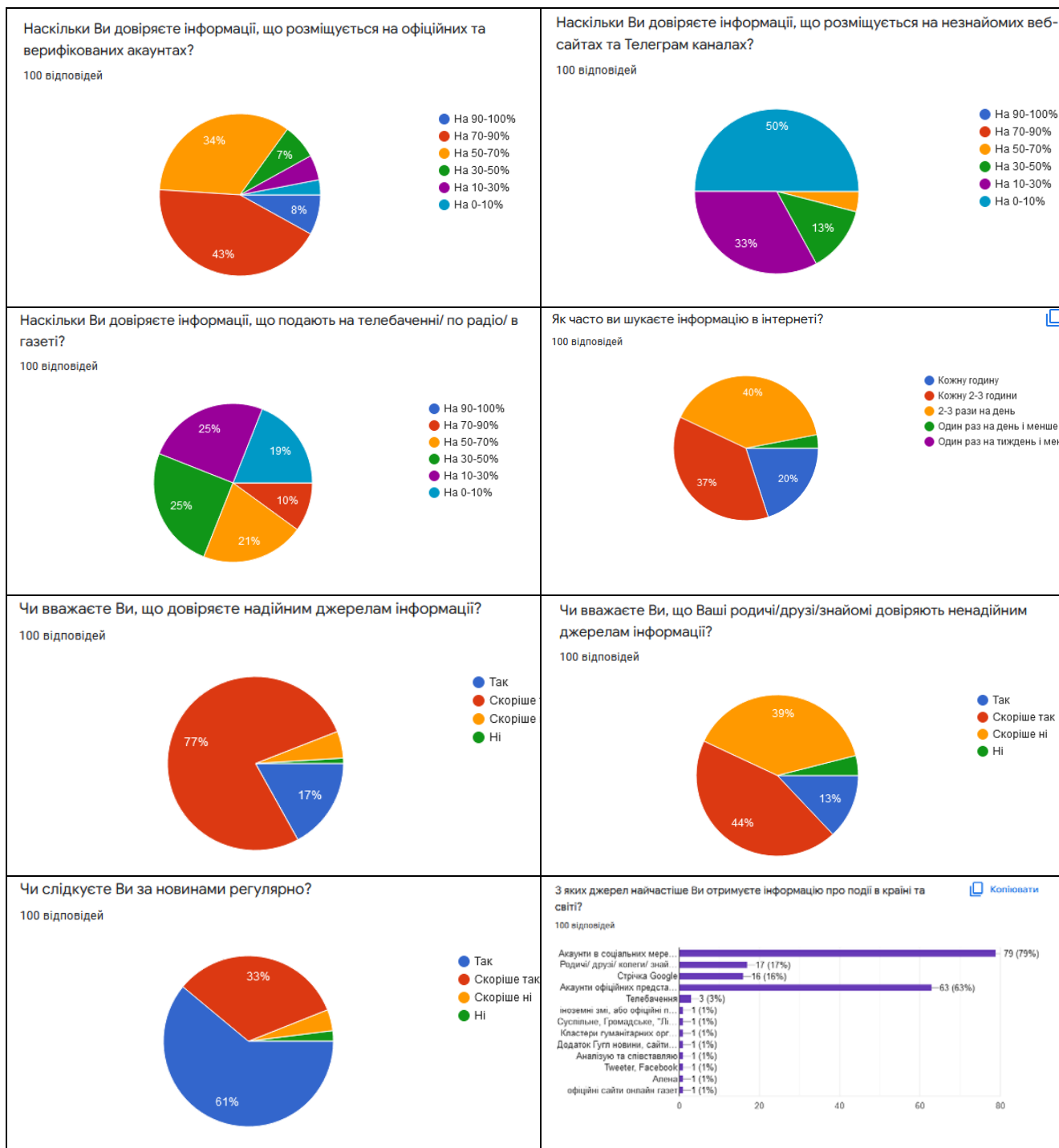
Кожний вираз російських журналістів О. Скабеєвої чи В. Кисельова стають українськими мемами. Адаже люди, користуючись доступними інструментами взаємодії в інтернеті, почали висміювати та «погоджуватися» (у саркастичній та сатиричній формах) із висловами російських ведучих. Через фейкові новини, що поширюють російські ЗМІ, сепаратисти, мешканці окупованих територій та деякі люди, які проживають на території України чи Росії, вважають, що Україна веде війну із самопроголошеними республіками. Така думка є прямим результатом інформаційної війни Росії проти України.

Проте весь світ визнав, що бойові дії ведуться саме між Україною та Росією, в той час як Росія у своїх офіційних заявах запевняє, що лише допомагає мешканцям Донецької та Луганської областей, які відстоюють своє «право» на незалежність територій.

Українські ЗМІ відстають від російських за обсягами та темами інформаційної війни, але теж досить активно ведуть її. Вони наголошують лише на війні на сході, анексії Криму та активно показують, що Україна має підтримку світових лідерів як США, Канада, Польща тощо. Все частіше обговорюється мовне питання, точаться дискусії навколо багатоетнічності України, з'являються заборони на низку російських фільмів та телеканалів, відбувається процес декомунізації в усіх сферах суспільного життя [4].

Правильне ведення інформаційної війни призводить до того, що людям вселяють думки, які вигідні агресору. Насамперед людина починає втрачати власну думку і вважає, що нав'язана йому ідея – його власна. Це своєю чергою призводить до конфліктів, та може допомогти в знищенні конкурента, прибрати з дороги опонента чи навіть розпалити бойові дії. Тому через це нам необхідна інформаційна безпека суспільства в умовах інформаційної війни.

Результати дослідження

Результати опитування

Інтерв'ю з експертом

- «Вітаю, Олександр. Розкажіть, будь ласка, чим займається Ваша організація та яка її головна мета?»

- Ми створили свою організацію, а саме проект Без Брехні у 2016 році. Остовна його діяльність направлена на протидію дезінформації, пропаганді, фейкам та іншим проявам викривлення інформації. За час існування, Без Брехні реалізувало більше 40 проектів, з яких більше 20 в Україні, а інші у співпраці із закордонними експертами центральної Азії та Європи. Мета нашої діяльності не тільки в тому, що ми викриваємо фейки, дезінформацію та маніпуляції, але і просуваємо перевірений і достовірний контент на широку читацьку аудиторію, навчаємо викривати дезінформацію майбутніх журналістів, просуваємо у регіональне медіаполе тренд та фактчекінг для того, щоб максимально розширити можливості регіональних ЗМІ у протидії дезінформації.

- «Як Ви вважаєте, чому в наш час потрібно вміти відокремлювати факти від фейків?»

- В наш час інформації достатньо велика, просто неймовірна кількість інформації і вона, на жаль, складається не тільки з фактажів, але й з інформаційних одиниць, які схожі на факти певного контенту, але не є такими. Звичайно, що розібратися де у нас є дійсно існуюча подія, факт, де є першоджерело досить важко, тому що інформація, крім того, що її стало багато, вона стала доступною. Ми, наприклад, можемо в пару кліків зайти і використати дані та каталоги бібліотеки конгресу США або інших, не доступних у паперових варіантах, джерелах.

Окрім цього, інформація стала зброєю, яку використовують або напряду для того, щоб дійсно шкодити людям, або для того, щоб впливати на їх настрої і діяти опосередковано.

Ми це помічали під час пандемії коронавірусу, коли були розповсюджені фейків та маніпуляцій і це вводило в оману людей та загрозувало їх життю та здоров'ю. Бачимо це, на жаль, і зараз, коли розпочалася пряма війна росії проти України, і окрім війни на полі боя, продовжується ще й інформаційна війна. Звичайно, що вона насичена різними викривленнями, пропагандиськими проявами, маніпуляціями і тому важливо розуміти, що потрібно це відокремити від реального фактажу, і не потрапити у ці лабіринти не достовірної інформації.

- «Яка вікова група, на Вашу думку, більше піддається маніпуляціям та пропаганді і чому?»

- Середнє та старше покоління більше знаходяться під впливом дезінформації, тому що, як ми зараз говоримо, ці люди звикли довіряти телевізору та популярним джерелам інформації. Прошу зауважити, не офіційним, а популярним. Тобто медіа, телебачення і частково радіо, про друковане медіа ми вже не говоримо, тому що їх практично не залишилося. І живучі у стереотипах, люди цього віку довіряють інформації, яка несеться з телебачення. Що може творити телебачення ми можемо бачити на прикладі пропаганди, яка просто вже вкорінилася, у російському медіа просторі. Там за 5-10 років уявлення про нас, українців, та захід перетворили з чорного на біле, а з білого на чорне. Тобто інформація діє таким чином, що може абсолютно змінити точку зору людини на деякі речі. І коли ти кожного дня слухаєш телебачення, то ці принципи та нормативи вкорінюються, і ти починаєш поступово в це вірити. І так як у нас люди середнього та старшого віку схильні довіряти тому, що розповсюджується з телеекранів та медіа, навіть електронних, тому вони найчастіше знаходяться у зоні ризику поширення дезінформації.

А ми знаємо, що деякі українські медіа, не кажучи, що навмисно, хоча деякі навмисно, але чимало помилково, або через низький журналістський рівень, розповсюджують маніпуляції, відверті фейки або беручи політичні замовлення та навмисно зловживають можливістю впливати на свого читача, розповсюджуючи маніпулятивні матеріали.

- «Ваша команда створила першу всеукраїнську олімпіаду з медіаграмотності «Фейкотроці». Розкажіть детально, як і чому на світ з'явився цей проект?»

- Ми багато років просували фактчекінг на молодіжну аудиторію, який є одним з елементів медіаграмотності, тому що це новий, сучасний тренд і його різновиди достатньо корисні і цікаві. Але молодіжна аудиторія є доволі специфічною і тому ми намагалися розробити інструмент, алгоритм, який би зміг зачепити саме молодіжну аудиторію, і засвоєння нових знань йшло не просто по стандартній схемі як по підручниках. Тому ми вирішили не повторювати шляхи наших традиційних колег, а шукали шляхи не традиційного просувння знань. Одним із таких шляхів стала саме олімпіада з медіаграмотності, яку ми назвали «Фейкотроці». Ми їх провели уже майже дві, другу нам не дала провести саме війна, але дми сподіваємося, що зможемо її закінчити після війни. Ідея вдала, вона сподобалася як викладачам, які були кураторами молодіжних команд, так і самим учасникам, тому що це гра, це азарт, це гарний настрій, а крім того ти ще освоєши знання які знадобляться в житті та аналізі інформації, якої в нас вже дуже багато.

- «Чи достатній рівень медіаграмотності наразі в українців?»

- Є таке прислів'я, що полководці завжди готуються до майбутньої війни, але до війни ніколи не можна приготуватися повністю, тому що сьогодні ти придумав одну концепцію, запровадив її, а в цей час противник придумав іншу, ти починаєш вдосконалювати свою і це йде бескінечно.

Так само і з медіаграмотністю – це безкінечний процес вдосконалення, тому що ми, люди, що поширюють медіаграмотність, вдосконалюємо свої методи протидії дезінформації, методи поширення цих знань, але способи формування і канали просування дезінформації теж вдосконалюються. Саме тому робота з підвищенням медіаграмотності – безкінечна.

Що стосується оцінки рівня медіаграмотності, то, через війну ми можемо зрозуміти, що по рівню сприйняття проросійської пропаганди, ми уже напрацювали певний імунітет, і дуже багато вкладів ми просто не сприймаємо. Так, деякі інформаційні речі потрапляють до нас в інформаційний простір, ми можемо їх поширювати, але це достатньо тонкі матерії, які називаються інформаційно-психологічні спецоперації, коли влучно маніпулюють на певних настроях та людських баченнях різних ситуацій. Але це дуже складні спецоперації, а до звичайних фейків та маніпуляцій ми стали вже менш сприйнятними до цього шкідливого контенту. Тому я можу сказати, що зараз у середнього українця імунітет до дезінформації вище середнього. Не відмінний, але вже добрий.

- «Як ви вважаєте, як вплинула російська пропаганда та інформаційна війна на населення України?»

- Ці впливи можна розділити на довоєнні та воєнні. До війни росія вела з Україною гібридну війну, частиною якої була саме інформаційна війна, і ми бачили, що на території України, в українському медіа полі було вживлено та побудовано величезні інформаційні структури, такі як славнозвісні телеканали Медведчука, Мураєва та ще деяких представників колишньої Партії Регіонів та ОПЗЖ, які відверто просували проросійську і російську повістку дня, російські норативи та міфи. Це було системно, декілька років, кожного вечора з великим охопленням аудиторії та поставлено на гарну технічну платформу. Тому довоєнний вплив був достатньо потужний.

Ми бачили по виборам у парламент, у місцеві органи влади, що проросійські сили набирають серйозні результати. Це, як раз, результат проросійського впливу, тому що люди довіряли цим телеканалам, медіа та тій повістці дня, яку вони просували.

З початком війни все стало на свої місця для тих, хто ще мав сумнів або був у стані «какая разница?». Стало зрозуміло де ворог, а де свої, і звичайно, що колаборанти, ті що були дійсними ретрансляторами проросійської та російської пропаганди, вони проявилися і ми бачимо це зараз на окупованих територіях у вигляді колаборантських адміністрацій тощо. Але ми в той же час констатуємо, що цих людей достатньо не багато, і ми розуміємо, що і вплив проросійської пропаганди був не критичний. Так само війна показала, що довоєнна гібридна війна – це квіточки, а ягідки ми бачимо зараз, коли буквально в одну секунду розгорнулися десятки і сотні телеграм каналів та інших медійних, проросійських платформ. Вони з'явилася досить швидко, що вказує на підготовку нашого ворога до інформаційної війни. Але я вже казав, що рівень критичного мислення нашого населення став трішки більшим, тому все стало на свої місця. Держава включилася на рівні створення центру протидії з дезінформацією у боротьбу з цією самою дезінформацією, активно включилися також і громадські організації, тому зараз вплив російської пропаганди максимально невілюється

- «Які поради Ви можете дати українцям, щоб вони легко могли відрізнити правду від брехні?»

- На цю тему можна розповідати дуже багато, але є 3 універсальні поради, які я постійно проговорюю і це такий, базовий рівень знань та вмінь які дозволять на першому етапі засумніватися, що перед вами не достовірна інформація.

Якщо ви торимали якийсь повідомлення, то подумайте та відчуйте, які емоції воно у вас викликає. Чому саме емоції? Тому що інформація, яка потрапляє до нас з офіційних джерел, звісно може викликати роздуми, але вона не має емоційного забарвлення. Тобто нам офіційні джерела не кажуть: «Вау! Терміново! Катастрофа! Все пропало!». Якщо ви бачите такі ознаки високої емоційності, то перед вами не достовірна інформація.

Звідки до вас прийшла ця інформація? Якщо це передав сусід, чи ви побачили у соціальних мережах, то не переконуйте себе у тому, що це офіційно. Ні, це не офіційно. Так, є верифіковані сторінки наших офіційних джерел, наприклад генштабу ЗСУ чи офісу президента, але тоді ця інформація має до вас потрапити саме з таких сторінок, а не від блогера, сумнівної групи, сусіда чи знайомого. Бо це вже не офіційна, а переказана інформація.

Якщо до вас вже потрапила така інформація, якщо вона вас зачепила, то подивіться, що про це пише не один блогер Вася, а медіа А, медіа Б, що про це розказують, або не розказують офіційні джерела. І вже на основі цього робіть певні висновки.

Ось в принципі, такі 3 універсальні поради, мінімальні, які можна взяти на озброєння і досить не погано захстити себе принаймі від первинного впливу дезінформації.